

Рудюк А.С.

*слухач магістратури,
Донецький юридичний інститут МВС України*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ОБВИНУВАЛЬНОЇ ПРОМОВИ ПРОКУРОРА В СУДОВИХ ДЕБАТАХ

Розкриваючи психологічний контекст обвинувальної промови прокурора зазначимо, що необхідними механізмами промови прокурора в судових дебатах є механізм переконання та внутрішнього переконання.

Метод переконання як засіб психологічного впливу передбачає свідомий та організований вплив на психіку індивіда через звернення до його критичного судження. Здійснюючись у процесі комунікативної взаємодії, переконання забезпечує сприйняття і включення нових відомостей у систему поглядів людини. Засноване воно на свідомому ставленні індивіда до інформації, на її аналізі й оцінці. Сприятливими умовами для переконання є дискусія, групова полеміка, суперечка, оскільки сформована під час їх перебігу думка набагато глибша, ніж та, що виникла за пасивного сприймання інформації [8].

Надалі сконцентруємо нашу увагу на виокремленні компонентів психологічного тезаурусу поняття «внутрішнє переконання прокурора».

Внутрішнє переконання прокурора – це психологічний, емоційно-інтелектуальний стан прокурора, який полягає у почутті впевненості та правильності застосування знань і методів, у коректності оцінки доказів, правильності зроблених умовиводів [6, с. 138].

Звернемо увагу на інше визначення. Так, Н.З. Рогатинська зазначає, що поняття внутрішнього переконання прокурора можна визначити як стан твердої впевненості прокурора у правильності власних висновків у кримінальному провадженні, який формується внаслідок оцінки доказів під час здійснення ним процесуальної діяльності у цьому кримінальному провадженні, та готовність діяти відповідно до цих висновків [5, с. 100].

Погоджуємось із вищенаведеними дефініціями та підкреслюємо, що внутрішнє переконання прокурора підсилюється із отриманням відповідного досвіду роботи, з аналізу власних помилок. Звісно, уникнути помилок не здатний навіть досвідчений фахівець. Але вміння вибудувувати власну лінію правової позиції, що ґрунтується на фундаменті із потужної доказової бази у кримінальному провадженні, здатні підсилувати внутрішнє переконання та, відповідно, і виступи прокурора під час підготовки до розгляду справи судом.

На наше переконання, психологічний контекст промови прокурора знаходить найбільше втілення у здатності правильно та логічно аргументувати власну позицію, оперуючи як знанням норм чинного законодавства, так і володінням ораторським мистецтвом, яке необхідно постійно практично вдосконалювати, набуваючи власного унікального досвіду.

Досліджуючи роль та значення риторики у прокурорсько-слідчій діяльності, Г.В. Попов та Л.С. Дрогомирецька підкреслюють тезу про те, що прокурор у кожному випадку повинен обґрунтувати, чому він довіряє одним доказам і не довіряє іншим, вважає їх такими, що не мають значення для справи. Іншими словами, моральний аспект внутрішнього переконання прокурора формується за умов достатності та повноти зібраних доказів, об'єктивності, всебічності та правильності їх оцінки. Таким чином, діяльність прокурорського працівника повинна здійснюватись у чітко визначених правових формах, тобто дотримання норм літературної мови, а також

використання правильних і мудрих слів, які не втратили своєї свіжості й актуальності в наші дні, оскільки повинні бути точними та відповідати букві закону [3, с. 33].

Тобто, внутрішнє переконання передбачає однозначність позиції прокурора, а саме відсутність сумнівів у правильності зробленого ним висновку. Суть психологічного змісту промови прокурора має зводитися до наступного: прокурор у своєму виступі має так підсумувати досліджену доказову базу та логічно розкрити суть обвинувачення, щоб ні в кого з учасників процесу не виникало сумнівів у доведеності вини цієї особи.

На думку О.Б. Загурського [1, с. 12–13], процесуальне становище прокурора в кримінальному процесі, як представника держави, обумовлює і специфіку його психології. Виходячи з професіограми прокурора, психологічна структура його діяльності включає в себе такі компоненти: пізнавальний, конструктивний і комунікативний. Особливо яскраво комунікативний аспект праці прокурора проявляється під час судових дебатів. Дослідник вважає, що комунікативні якості прокурора обумовлені характером його комунікативної діяльності. У зв'язку з цим особливого значення набуває необхідність оволодіння прокурором мистецтвом проголошення судової промови, ведення діалогу, звертання до емоційної сфери підсудного.

Вважаємо, що психологічні тенденції проголошення обвинувальної промови прокурора найбільшою мірою зумовлені саме вмінням публічного обвинувача конструктивно спрямувати поєднання суворо юридичних аспектів промови в судових дебатах із емоційними конструктами, що сприяють досягненню найбільшого ефекту переконання в правильності й доцільності позиції сторони обвинувачення.

О.Б. Загурський [1, с. 13] наголошує на тому, що одним з етапів формування суддівського переконання є судові дебати і співставлення своїх оцінок з оцінками обвинувачення і захисту. А з цим, у свою чергу, пов'язаний виступ прокурора з обвинувальною промовою, його якість і переконливість. Науковець вважає, що ефект переконання залежить не тільки від доказового матеріалу, яким оперує прокурор, але і від того, як цей матеріал буде опрацьований і викладений в обвинувальній промові. Виходячи з цього, переконуючий вплив обвинувальної промови посилюється залежно від дотримання порядку у викладі фактів, від того, що спочатку викладається і обґрунтовується процесуальна позиція протилежної сторони, а тільки потім вона піддається критиці, від того, до яких висновків прийде прокурор в результаті проаналізованих висновків.

В.В. Сухонос та О.Є. Звірко [7, с. 41] акцентують увагу на особливостях психологічного аспекту судової промови прокурора в дебатах. Судові дебати складаються із публічних промов, звернених передусім до суду, а потім до всіх учасників і присутніх у залі суду. З одного боку, особлива процесуальна регламентованість (форма), змагальний характер дебатів, наявність певної аудиторії, тягар відповідальності за правильність своєї позиції позначаються на психічному та емоційному стані державного обвинувача, з другого боку, обвинувач певною мірою психологічно впливає на внутрішнє переконання слухачів.

В контексті розгляду психологічних аспектів промови в судових дебатах сторони обвинувачення доцільно, на нашу думку, звернути увагу на особливості когнітивної сфери публічного обвинувача.

Суттєвою особливістю пізнавальної діяльності прокурора слід вважати надзвичайно великий обсяг інформації, яку опрацьовує кожний прокурор. Тут завжди присутня суттєва невизначеність у шляхах побудови мисленневих моделей із відновлення дійсних фактів, подій, їх взаємозв'язків, що спричиняє необхідність оперування значною кількістю елементів при проведенні мисленневих операцій. Тому

вся інформація, що надходить, перевіряється ще раз із позицій її ймовірної належності до побудови цих мисленнєвих моделей [4, с. 9].

Переконливість виступу прокурора в судових дебатах, наголошує І.М. Козьяков [2, с. 97], залежить не лише від доказовості його промови, а й від ефективного вирішення інших завдань судової риторики, пов'язаних з процесом аргументації. Разом з тим діяльність прокурора у судовому розгляді кримінального провадження повинна підпорядковуватися як нормам закону, так і загально визнаним морально-етичним нормам загалом та правилам прокурорської етики зокрема.

Таким чином, психологічний контекст обвинувальної промови прокурора в судових дебатах представлений ефективним володінням публічним обвинувачем механізмами переконання та внутрішнього переконання. Однозначність позиції прокурора, базуючись на особливостях його когнітивної сфери, передбачає відсутність сумнівів у правильності обраної ним юридичної позиції доведення вини особи з огляду на необхідність вдалого поєднання юридичних норм та вміння правильно донести емоційну складову власного виступу на стадії проведення судових дебатів.

Список використаних джерел:

1. Загурський О.Б. Судові дебати в кримінальному процесі: правові та психологічні проблеми: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / О.Б. Загурський // Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2003. – 17 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/11382/1/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%83%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82.pdf
2. Козьяков І.М. Морально-етичні засади судової промови прокурора / І.М. Козьяков // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2017. – № 2 (14). – С. 94–101. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/2-2017/koziakov.pdf>
3. Попов Г.В., Дрогомирецька Л.С. Роль та значення риторики у прокурорсько-слідчій діяльності / Г.В. Попов // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 31–34. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_2/31.pdf
4. Психологія діяльності прокурора: навч. Посіб. / В.В. Коцинець, Р.І. Кирилук, Л.Л. Радухівська, І.М. Бевзюк. – К.: Національна академія прокуратури України, 2017. – 188 с.
5. Рогатинська Н.З. Повноваження прокурора в кримінальному провадженні / Н.З. Рогатинська // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Том 4. – Випуск 1. – С. 97–100.
6. Семенко О.В. Внутрішнє переконання прокурора та його роль у процесі доказування / О.В. Семенко // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – Вип. 628. – С. 136–139.
7. Сухонос В.В., Звірко О.Є. Мистецтво обвинувальної промови прокурора / В.В. Сухонос, О.Є. Звірко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 3. – С. 38–42.
8. Філоненко М.М. Психологія спілкування. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 224 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/10810806/psihologiya/psiholopchniy_vpliv